

Det er ikke bare betalt arbeid
som er verdifullt.

Tenk over hvor mye av det
virkelig viktige arbeidet i
livet som ikke medfører noen
lønningspose.

Ukjent

Forord

Tøffe kvinner – Sterke røster

”Eidsvollmennes” arbeid med Grunnloven har blitt stående som en av de viktigste bærebjelkene i fortellingen om det moderne Norge. Mindre kjent, men på mange måter like viktig, er arbeidet til en rekke kvinner fra fylket der Grunnloven ble til. I forbindelse med Stemmerettsjubileet har Akershusmuseet derfor valgt å sette fokus på noen av kvinnene som har bidratt til å gjøre innholdet i Grunnloven av 1814 til allmenn politisk virkelighet.

Historiene om Akershuskvinnene som har engasjert seg lokalt og nasjonalt blir i år formidlet gjennom utstillinger og arrangementer på Akershusmuseets avdelinger. Dette gir et innblikk i kvinnenenes viktige arbeid for å sikre demokrati og likestilling, mangfold og selvstendighet, på egne vegne og i solidaritet med de som har vært dårligere stilt. Akershusmuseets markering av Stemmerettsjubileet har fått tittelen *Tøffe kvinner – Sterke røster*, og det er absolutt en god beskrivelse av portrettene du finner i heftet du nå har i hånden.

I løpet av 2013 har Akershusmuseet satt fokus på sterke, kloke, omsorgsfulle og kreative kvinner; 8 av disse kan du lære mer om i dette heftet. Ikke alle er kjente, men alle er verdt å bli bedre kjent med. Hver av disse kvinnene fra fortid og nåtid representerer verdier og stemmer som på ulikt vis har hatt betydning for samfunnsutviklingen og bidratt til å gjøre Norge til et mer rettferdig, demokratisk og likestilt land. Det har vært et poeng å markere det store og omfattende engasjement for bedre livsvilkår som preger akershuskvinnene, uavhengig av om de er født og oppvokst i fylket, er innflyttere fra andre deler av landet, eller har søkt seg hit til et bedre liv som flyktninger fra andre land. Her finner du kvinner som har engasjert seg på nasjonalt nivå, som politikere, akademikere og opinionsdannere. Kvinner har engasjert seg på lokalt nivå, med sikring av høyere utdanning for kvinner og bedring av helse- og livsvilkår for både kvinner og barn. Her finner du også fortellinger om alminnelige liv utenfor rampelyset. De kan gi en dypere innsikt i utfordringene og hverdagskampene som kvinner har måtte kjempe i alle år – til tross for honnørordene fra 1814 og seieren om allmenn stemmerett i 1913.

Det er ikke mange tiår siden det var svært uvanlig for kvinner å stå frem og engasjere seg i samfunnsdebatten. Blant de som har tort å være synlige er Hulda Garborg som gjorde seg bemerket som aktiv nasjonsbygger gjennom et banebrytende arbeid i det politiske kulturlivet. Cecilie Thorsen Krog som ble Norges første kvinnelige student tidlig på 1900-tallet. Berit Ås med sin rolle i ”kvinnekuppet” i Asker på 1970-tallet og

identifisering av hersketeknikkene har alle vært viktige bidrag i kampen mot kjønnsdiskriminering. Avtroppende arbeidsminister Anniken Huitfeldt representerer her dagens moderne og politisk aktive kvinne. Hennes arbeid for økt likestilling mellom kjønnene, har bidratt til en styrking av menns rolle som omsorgspersoner gjennom utvidet rett til pappapermisjon og et større fokus på mangfold og integrering.

Forbedringer av kvinners kår på mikroplan er kjempet fram av utallige ”navnløse” ildsjeler som har stått for oppbygging av kvinnefora og frivillige organisasjoner. Kvinner som ”Søster Mathilde” Philips, stortingsrepresentant Liv Østlie, jordmor Aagot Jacobsen, og familieoverhodet Klara Emilie Ottesen er hverdagsheltinner. De har blant annet stått på for innlagt vann og tekniske forbedringer for småårskvinner, og arbeidet hardt som helsearbeidere og omsorgspersoner.

Vi vil gjerne benytte anledningen til å takke for et godt internsamarbeid blant de deltagende avdelingene i Akershusmuseet, som har valgt ut og presentert de lokale enkeltkvinnene. En særlig takk til Liv-Heidi Frosterud for arbeidet med utstillinger og layout gjennom hele prosjektet. Takk også for all bistand og engasjement som våre eksterne og frivillige samarbeidspartnere har nedlagt i dette viktige og givende prosjektet! En spesiell takk til Fritt Ord for økonomisk støtte til Akershusmuseets dagsseminar i Lørenskog Hus med fokus på mangfold, likestilling, representasjon og stemmerett for Akershus’ befolkning i et historisk og nåtidig perspektiv.

Vi håper at du legger turen innom Akershusmuseet ulike avdelinger og får et innblikk i Akershus rike historie, og at du lar deg inspirere av disse tøffe kvinnene med sterke røster.

Strømmen 01/10/2013
Kjersti Lillebø
Kommunikasjonsavdelingen

Stemmerettsjubileet

1 9 1 3 | 2 0 1 3

Kampen for kvinners stemmerett i Norge

Etter nesten 30 år med offentlig debatt, ble det innført stemmerett for alle kvinner i 1913. Vedtaket var sluttpunktet i en lang kamp og var en del av demokratiseringen av Norge. Stemmerett var bare en av flere saker som kvinnebevegelsene arbeidet for.

Stemmerett for kvinner: En del av et nytt parlamentarisk system i Norge.

Norges grunnlov av 1814 ble regnet som en av de mest demokratiske av sitt slag, men inneholdt ikke allmenn stemmerett. Utvidelse av stemmeretten var en del av omleggingen til folkestyre. Parlamentarismen ble gradvis innført fra 1884 av partiet Venstre. Parlamentarisme vil si at regjeringen utgår fra et flertall i Stortinget og at regjeringen er ansvarlig overfor Stortinget. Norge fikk etter hvert flere politiske partier. Dette ledet oss fram til et representativt demokrati med lik deltakelse og rettigheter for både menn og kvinner: – én person - én stemme.

Kvinnene reiser seg!

Norsk Kvindesags-Forening (NKF) ble stiftet i 1884 med Cecilie Thoresen og Gina Krog som sentrale personer. Foreningen hadde nære forbindelser til partiet Venstre. Politisk frigjøring med stemmerett

for kvinner var en hovedoppgave, og foreningen nedsatte et eget utvalg i 1885: Kvinnestemmerettsforeningen. NKF fremmet forslag om stemmerett for kvinner og menn til Stortinget i 1886, men saken ble forkastet. I 1897 ble Stortinget presentert for et nytt forslag om stemmerett for ugifte kvinner basert på egen inntekt.

Venstre prioriterte stemmerett for menn. Høyre var uinteressert i spørsmålet om stemmerett for kvinner. Arbeiderpartiets Kvinneforbund, stiftet i 1901, arbeidet også for allmenn stemmerett. Utålmodigheten steg og manglende resultater førte til nye strategier og at flere foreninger ble etablert. Et hovedspørsmål var hvorvidt man skulle arbeide for at alle kvinner fikk stemmerett eller om stemmeretten skulle være gradert. I 1898 ble det gjort forsøk på å bygge bro mellom de ulike kvinneorganisasjonene, men motsetningene var for store.

Landskvinnestemmerettsforeningen leverte i 1899 et forslag til Stortinget om kommunal stemmerett for kvinner. Forslaget var underskrevet av 12000 kvinner fra hele landet. Kvinners stemmerett ved kommunevalg forutsatte ikke endringer i Grunnloven. Høyre støttet forslaget i 1901. Også arbeiderkvinnene engasjerte seg i stemmerettssaken. Hver 17. mai fra 1899 arrangerte arbeiderkvinnene stemmerettstog i Kristiania. I 1901 fikk kvinner stemmerett ved kommunevalg basert på egen inntekt. Kvinner med egen inntekt fikk stemmerett ved stortingsvalg fra 1907. Innføringen av den begrensede stemmeretten for kvinner bidro til å skape en kløft mellom borgerlige og sosialdemokratiske kvinner. Allmenn stemmerett ble innført i 1910 ved kommunevalg og i 1913 ved Stortingsvalg.

NKNs første styre 1904. Fra venstre: Karen Grude Koht, Fredrikke Marie Qvam, Gina Krog, Betzy Kjelsberg og Katti Anker Møller.
Foto: Wikipedia/Nasjonallbiblioteket

Cecilie Thoresen Krog (1858 – 1911)

banet vei for kvinners rett til høyere utdanning, som første kvinnelige student ved Universitetet i Oslo. Hun var også sterkt engasjert i kvinners stemmerett og mulighet til å delta i samfunnet som likeverdige borgere.

Cecilie Thoresen ble født på Marienlyst i Eidsvoll, som nest eldst av distriktslege Nils Windfeldt Thoresen og Marie Johanne Benneches fem barn.

Kampen for å få studere

Cecilie Thoresen gikk umiddelbart i gang med å ta middelskoleeksamen da det ble tillatt for jenter i 1878, med innskrenket pensum i matematikk, fordi det sa loven at jentene skulle ha. Da faren i 1880 spurte Kirkedepartementet om Cecilie kunne få avlegge examen artium ved Universitetet, sa Det juridiske fakultet nei: «Adgangen til at underkaste seg Universitetets Examina skal være innskrenket til Mænd».

Jenteklasse i Kristiania i 1882. Foto: Oslo Museum.

Derimot sa Venstres stortingsrepresentant Hagbard E. Berner seg villig til å fremme et lovforslag om «Kvindens Adgang til at underkaste sig examen artium og philosophicum». Loven ble vedtatt mot én stemme, og motvillig sanksjonert av regjeringen i mai 1882. Loven begrenset videre studier for kvinner: «Hermed er det ikke givet Adgang til Universitetets Embedsexamener.»

Cecilie Thoresen var klar for eksamen etter få uker, men ble nektet, fordi hun hadde middelskole med innskrenket matema-

tikk. Hun fikk i all hast tatt en tilleggsprøve, og 24 år gammel gikk hun opp i tolv fag. Det var 159 påmeldte, men bare 85 kom videre til muntlig. Hun var blant de 30 som fikk «meget godt». Hun valgte realfag, og studerte både i Kristiania og i København, men avbrøt studiene og giftet seg. Planen var å studere videre, men hun måtte oppgi det da hun skulle ha sitt tredje barn.

Cecilie Thoresen døde to år før allmenn stemmerett for kvinner ble vedtatt i 1913.

Arbeid for kvinnesak og stemmerett

Cecilie Thoresen var med og stiftet og/eller satt i styret for en hel rekke viktige kvinnesaksforeninger.

Diskusjonsforeningen Skuld - «til kvindesagens fremme» (1883), en forløper til Norsk Kvinnesaksforening, (1884). Foreningen arbeidet for sosial og økonomisk likestilling. Thoresen satt i styret i til sammen 11 år.

Kvinnestemmerettsforeningen (1885), som en reaksjon på at Kvinnesaksforeningen ikke ville prioritere stemmerettsaken. Hun satt i styret helt til 1902.

Norsk Sanitetsforening (1896), Norske Kvinners Nasjonalråd (1904) og Kristiania kvinneråd (1908).

Lovendringen i 1901 ga Cecilie Thoresen Krog kommunal stemmerett og valgbarhet – i kraft av hennes manns inntekt. Hun stilte på Venstres liste ved de tre første valgene, og satt som vara for Venstre i Christiania bystyre i 1901. I 1905 ble hun valgt inn i den kommunale tilsynskomiteé for syke – og sinnssykehus, og satt også perioder i lagretten. Hun var med i tilsynet for Kristiania kretsfengsel.

Hulda Garborg (1862 – 1934)

var opptatt av å skape nasjonal identitet og gjenreise kulturen på bygdene. Hun så på seg selv som en nasjonsbygger, og arbeidet med bunader, folkedans og teater var byggesteiner i det nasjonale byggverket hennes. Hennes hjem Labråten på Asker Museum er en manifestasjon av norsk kultur.

Hulda ble født på Stange på Hedmarken. Etter foreldrenes skilsmisse bodde hun og moren først på hybel på Hamar, senere i Kristiania, der hun traff Arne Garborg i kretsen av radikale bohemer som vanket på Bondestova. Den gravide Hulda og fritenkeren og anarkisten Arne Garborg giftet seg i 1886.

Hulda i svalen på Labråten

Stemmerettsjubileet

1913 | 2013

Hulda med barnebarn på labråten 1926. Alle foto: Asker Museum

Nasjonsbyggeren

Gjennom bunadsarbeidet var hun med på å skape det som ble sett på som «typisk» norsk både i mønster og fargeholdning. Disse fargene tok hun også med seg inn på Labråten, hjemmet hennes fra 1897. Det ble en syntese av hva hun sto for og trodde på. Hulda Garborg mente skjønn og harmoniske hjem ville kultivere menneskene og gjøre dem lykkeligere og mer velfungerende i samfunnet.

Hulda i sin folkedrakt etter modell av Gol-drakten

Forfatter

Hulda Garborg forfattet mer enn 40 bøker og var en periode vår mest produktive dramatiker. Hun skrev både romaner og skuespill. Hun hadde faste spalter i nynorskbladet For Bygd og By og nynorskavisen Den 17de Mai. Hulda Garborg skrev de fleste av sine bøker på riksmål, men fra 1923 på nynorsk. I vanlig tale snakket hun, i likhet med Arne Garborg, riksmål.

Teaterstifter

Hulda var radikal, sto på barrikadene og var en ivrig samfunnskritiker. Hun brakte europeisk tankegodt og litteratur til Norge og oversatte flere verk. Hulda var selv både skuespiller og regissør og sammen med Arne Garborg sto hun bak opprettelsen av landsmålsteateret i Kristiania, som senere ble Det Norske Teatret.

Likeverd

Hulda fokuserte på likeverd framfor likestilling i likestillingsdebatten. Hun så ikke på den selvstendige, selvforsørgende kvinne som et ideal. Hun mente kvinner representerte noe som var fundamentalt forskjellig fra det rasjonelle samfunnet som mennene fikk ansvar for å ha skapt. Disse tankene om forskjellsfeminisme ble delt av flere kjente kvinner i samtiden som Ninni Roll Anker, Fernanda Nissen, Sigrid Undset, Kitty Kielland og Barbra Ring.

Aagot Andrea Jacobsen (1871-1939)

var gjennom en menneskealder en virkende og skapende kraft i Rælingen. Hun var jordmor, organisasjonsmenneske, barne- og ungdomsarbeider og poståpner. Gjennom hele livet arbeidet hun for de svake i samfunnet, særlig for kvinner, barn og ungdom.

Jordmoren

I 1882 ble Rælingen eget jordmordistrikt. Jordmoren skulle, foruten å være fødselshjelper, veilede kvinnene før og etter fødselen og ha ansvaret for den obligatoriske koppevaksinen.

Aagot Jacobsen kom som offentlig ansatt jordmor til Rælingen i 1897, som den tredje jordmoren i bygdas historie. Hun flyttet inn på Skjønberg i Ytre Rælingen hos jordmor Oline Olsen, som var syk og trengte hjelp.

Aagot Jacobsen, var i 24 år bygdas svært dyktige jordmor. Det fortelles om få tap av menneskeliv. Kanskje var årsaken til den lave dødeligheten den gode kontak-

Jordmorskrinet til Aagot Jacobsen og noe av det nødvendige utstyret i skrinet. Foto: Liv-Heidi Frosterud, Akershusmuseet 2013.

Skjønberg landhandel og poståpneri på postkort fra 1911. Foto: Ukjent/Rælingen Historielag

ten hun hadde med de fødende i tiden før fødselen, gjennom forebyggende arbeide i ernæring, helse og hygiene. Også etter fødselen fulgte hun opp familiene, særlig de svake og lite levedyktige. Hun hadde kontakt med familier gjennom generasjoner, og Aagot ble et populært navn i bygda. Hun oppfordret unge jenter til å ta utdanning innenfor helse, både som jordmødre og sykepleiere, noe som ga resultater i kvinnes yrkesvalg.

Da hun søkte avskjed som jordmor i 1924, ble hun hedret av herredsstyret med et veggur som i dag henger på Rælingen bygde-

tun. Jordmorskrinet hennes er og i bygdetunets eie. Hun fortsatte en tid etter at hun hadde sluttet som offentlig jordmor. Kvinnene skrev til henne og tryglet henne om å være hos dem når de skulle føde.

Organisasjonsmenneske, barne- og ungdomsarbeider.

I 1903 stiftet Aagot Jacobsen barneforeningen Håpet. Hun var selv formann i foreningen til sin død i 1939, og en drivende kraft i et aktivt barne- og ungdomsarbeide. Formålet med foreningen var å samle inn penger til misjonen, men den ble noe langt mer for flere genera-

sjoner i Rælingen. Håpet ble et sosialt samlingspunkt for yngre i alle samfunnsgrupper, både jenter og gutter, med mye sang og musikk, turer, stevner, og trening i praktisk håndarbeid. Barna ble tidlig opplært til å ta ansvar, de ledet etter tur møter, aktiviteter og bevertning.

Skjønberg landhandel og poståpneri, 2009 Nordby

Skjønberg i Ytre Rælingen, som Aagot Jacobsen flyttet til i 1897, har i mer enn et århundre på ulike måter vært et sentrum i Ytre Rælingen, knyttet til familien Jacobsen.

Allerede i folketellingen av 1900 drev en privat jordmor, Helga Mehren, en liten landhandel på stedet. I folketellingen av 1910 hadde Aagot Jacobsens bror overtatt handelsvirksomheten, men nå var det også poståpneri på Skjønberg, og Aagot Jacobsen var oppført som poståpner.

Distriktsjordmødrene hadde vanskelige arbeidsvilkår og ofte beskjeden inntekt, og for å bøte på dette ga myndighetene jordmødrene førsteretten til ledige poståpneristillinger i kommunene. Aagot Jacobsen tok derfor i mot tilbudet som poståpner for det nyopprettede poståpneriet i Ytre Rælingen. Dette poståpneriet ble lagt til Skjønberg, og er i dag 2009 Nordby.

Stemmerettsjubileet

1913 | 2013

Klara Emilie Ottesen (1890 – 1962)

var en representant for de mange kvinner som gjennom sitt daglige, arbeidsomme virke har vært med å forbedre også kvinners levkår. Gjennom bruk av stemmeretten har de også vært med i styring og utvikling av samfunnet.

Barndom og ungdom

Klara Emilie Karlsdatter ble født 1890 på Solbakken i Askim. Foreldrene var sliberiarbeider Karl Andreassen og hustru Maren Hansdatter. Foreldrene flyttet fra Askim til Rabberud i Søndre Høland der Klara Emilie vokste opp.

I 1908 giftet hun seg med Hjalmar August Ottesen. Hun var da 18 år. De bodde en periode på Rabberud men kjøpte senere gården Dæhlen i Søndre Høland. Den tidligere eieren Martin Dæhlen ble boende på gården som familiemedlem til sin død. Klara Emilie Ottesen må sies å ha vært en produktiv kvinne. Hun satte 16 barn til verden.

Fem generasjoner. Fra v: Bodil Haugerud, Grethe Koski (3 mnd.), Borghild Granerud, Klara Ottesen og Maren Rabberud. Foto: Privat

Gården Dæhlen i Søndre Høland. Foto: Akershusmuseet

Kvinneliv

Klara var i høyeste grad en hjemmets kvinne. Husmorens arbeid på en gård var både omfattende og tungt. Mange munner skulle mettes og 16 barn skulle kles og stelles i løpet av Klaras arbeidsdag. Etter hvert som barna vokste til var alltid en av jentene hjemme og hjalp til.

Det ble etter hvert svigerbarn og barnebarn. Mange av barnebarna tilbragte sommerferiene hos besteforeldrene. Barnebarna talte 41, og det kom etter hvert oldebarn. Årets store dag var Klaras fødselsdag den 28. desember. Alle skulle komme hjem med egne familier. Det ble spist på omgang. Klara Emilie Ottesen døde 72 år gammel. Hun fikk stemmerett da hun var 23 år, og brukte den så lenge hun levde.

Tuberkulose

Klara Emilie fikk en tøff start som mor. Hennes første barn, Magda Konstane, fikk tuberkulose. Med 8 små barn og nummer 9 på vei stelte Klara datteren hjemme mye av tiden. Tuberkulose medførte masse arbeid, alt av klær og utstyr ble kokt på grunn av smittefare. Klara skiftet klær hver gang hun hadde vært inne og stelt henne. Hvordan hun klarte å forhindre at noen av de andre barna ble smittet er bare et stort spørsmål. Magda døde på Rikshospitalet bare 14 år gammel.

Mathilde Philips (1900-1991)

var en respektert og tøff helsesøster i Lørenskog som uredd talte de fattiges sak overfor myndighetene. Hun ble en institusjon i Lørenskog hvor hun arbeidet for bedre helsevilkår for alle barn i kommunen.

Sterk representant i stemmerettsjubileet

Søster Mathilde var en verdsatt og høyt respektert kvinne i Lørenskog på 1900-tallet, og hun minnes også i dag som kvinnen med det store hjertet. Hun og motstands mannen Ola Hegerberg ble kåret til 1900-tallets betydeligste personer i kommunen i år 2000. I år 2005 fikk hun en gate oppkalt etter seg, Søster Mathildes gate, og i 2012 kom byggefeltet Søster Mathildes hage.

Helsesøster i Lørenskog

Mathilde Philips var helse- og menighetssøster i Lørenskog fra 1937 til 1965. Sammen med kommunelege Aagot Wendt hadde hun ansvar for helsekontroll av barna i bygda, samt hel-

Bilde av søster Mathilde øverst til venstre. Datert mellom årene 1939-1941.
Utlånt av Magne Gullhav og Lørenskog historielag.

seråd. I årenes løp var det med på å utvikle det offentlige helsevesenet i Lørenskog. De hadde kontor på Fjellhamar, men reiste ut til skolene med sitt helseforebyggende arbeid. Søster Mathilde utførte årlige pirquetprøver for å få oversikt over tuberkulose-rammede og truede barn. Hun fikk god kontakt med barna og var godt likt. Gjennom skolehelsearbeidet ble hun institusjonen «Søster Mathilde».

Barndom og voksenliv

Mathilde Philips vokste opp i Bergen. Moren var norsk, mens farven var britisk statborger fra Karibien. Frem til 1960-tallet var det uvanlig å ha en annen etnisk bakgrunn i Norge. Fra hun var

ungdom ønsket hun å jobbe med barneomsorg. I 1921 ble hun sykepleierstudent ved Lillehammer sykehus. Før hun kom til Lørenskog som helsesøster i 1937 hadde hun jobbet i Nordmøre og på Jevnaker.

Tøff og uredd

I årene som helsearbeider ble hun vitne til mye fattigdom og sosial ulikhet. Dette var temaer som kom til å engasjere Mathilde i hennes arbeid. Hun kjempet de fattiges sak og var ikke redd for å si sin mening overfor autoriteter. Hun skal endog ha slått i bordet til Rådmann Paulsen på vegne av de fattige familiene i Lørenskog kommune.

Søster Mathilde hadde ingen ni til fem jobb. Ved behov reiste hun ut til hjemmene både kveld- og nattestid. Alene og i all slags vær. Om sommeren var hun å se på sykkel, mens om vinteren brukte hun spark.

Engasjert i menighetsliv

Mathilde tilhørte pinsemenigheten Salem. Fra 1942 deltok hun i menighetens barne- og ungdomsarbeid og sang i koret. Hun hadde også kontakt med svenske menigheter og tok i 1945 initiativ til et sommeropphold for Lørenskogbarn i Helsingborg i Sverige. En hel jernbanevogn måtte til, og barna fikk 6 uker med svenske kjøttboller, is og saft hos svenske vertsfamilier. Etter 5 år med matrasjonering i Norge, var det mange barn som hadde godt av å legge på seg.

Adoptivmor og fostermor

Hun fikk ikke egne barn, men hun adopterte ei jente; Karin. Hun var i tillegg fostermor for en rekke barn fra bygda gjennom årene. Mathilde uttalte selv at hun ikke ønsket seg egne barn. Med halv karibisk bakgrunn hadde hun opplevd mye fordommer gjennom sin oppvekst og mange hindringer. Hun ønsket ikke noe barn å oppleve det samme som henne. I Lørenskog trivdes hun imidlertid godt og sa selv: «Aldri har noe menneske krummet et hår på mitt hode i Lørenskog».

Liv Østli (1913 – 1996)

var en svært samfunnsengasjert kvinne som gjennom 50 verv i politikk og forskjellige organisasjoner, gjorde en innsats for å bedre kvinners arbeids- og livsvilkår. Småbrukerkvinnene sto hennes hjerte særlig nær.

Liv Østlie ble født i Østfold, og giftet seg i 1938 med Sverre Østlie som var lærer på Hvam landbruksskole. Fra 1948 til 1953 bodde de i Gulbygningen på Gamle Hvam, Nes.

Småbrukerkvinnenes organisasjon
I 1947 fikk Liv Østlie oppdraget med å etablere og lede Norsk bonde- og småbrukarlags kvinnegrupper, et verv hun hadde helt til 1974. Organisasjonen måtte bygges fullstendig fra bunnen av, men det var ingen tvil om at behovet for en slik organisasjon var stort. Liv Østlie selv kalte småbrukerkvinnene «landets siste trellkvinne» - de hadde et ufattelig tungt arbeid med hjem og gård. For at økonomien skulle gå rundt, hadde småbrukerne som

Stemmerettsjubileet

1913 | 2013

«Sørmarka-kurset», 1951. Liv Østlie uttalte i et intervju: «Vi prøvde å satse på fylkene og innbød til møter på fylkesbasis. Da jeg holdt foredrag, så jeg alltid noen spesielt lysende øyne i salen. Disse kvinnene snakket vi med og samlet dem til skoleringskurs på Sørmarka Folkehøyskole». Foto: privat

Liv Østlie 1959. «Et ekstra aktivt år», har Liv Østlie skrevet på baksiden av fotografiet. I tillegg til å lede Norsk Bonde- og Småbrukarlags kvinnegrupper, var hun blant annet formann i Nordens lands kvinner. Foto: privat.

Liv Østlie mottar Kongens fortjenstmedalje i gull under Forbrukerrådets landsmøte i Oslo. 20. juni 1973. Foto: privat.

regel arbeid utenfor gården, og svært mye av arbeidet hjemme, både ute og inne, falt på kvinnene. Deres innsats var derfor helt avgjørende, med tungvinne og gammeldagse arbeidsforhold og hjelpemidler.

Noe av det viktigste i arbeidet i småbrukerkvinnenes organisasjon var å bygge opp kvinners selvtillit og gi dem tro på at de var verdt å lytte til. Deretter gjaldt det å få myndighetene til å se i småbrukerkvinnenes retning, og å få i stand ordninger og tiltak som kunne lette det tunge arbeidet de slet med.

Bredt engasjement

I tillegg til arbeidet med småbrukerkvinnene, var Liv Østlie engasjert på mange andre områder. Hun deltok i etableringen av Forbrukerrådet i 1953 og arbeidet med dette i 20 år. Hun var medlem av Det Norske Arbeiderpartis sentralstyre i 17 år. Hun har representert Arbeiderpartiet i kommunestyret og formannskapet i Nes, samt i Fylkestinget. Liv Østlie var dessuten leder i styret for Nes Fagskole i Husstell i 25 år, samt leder for husmorvikarnemda og hjemmesykepleien. Hun har også sittet i styret for Gamle Hvam museum.

Berit Ås (f. 1928)

har i en årrekke vært en fremtredende talsperson for kvinners rettigheter og posisjon i samfunnet. Som politiker, professor og debattant har Berit Ås satt tydelige spor etter seg i norsk opinion.

Organisator og politiker

Berit Ås vokste opp i Fredrikstad. Foreldrene Knut Knutsen Skarpaas og Ingeborg Stokke var lærere. Hun viste tidlig sitt organisasjonstalent. 12 år gammel organiserte hun 600-700 skoleelever i en ikke-voldelig demonstrasjon mot forbud mot å leke hauk og due i skolefri. Som student ved Universitetet i Oslo gikk Berit Ås i bresjen for den første studentbarnehagen, og hun var den første studenten som fikk innvilget ammepause under eksamen.

Hun var en av Arbeiderpartiets ledende EF-motstandere og organiserte nettverket kvinner mot EF sammen med Bergfrid Fjose, KrF og Marie Larsson, Senterpartiet. Folkeavstemningen i 1972 ga EF-motstanderne flertall. I kjølvannet av dette gikk Berit Ås ut av Arbeiderpartiet.

Stemmerettsjubileet

1913 | 2013

Berit Ås ved sommerhuset på Lille Vandve, Dønna. Foto: Tor Martin Leines Nordaas

Den norske kampen for frigjøring og likestilling av kvinner var sterk i Norge på 1970-tallet.

Nyvalgte kvinner til Asker kommunestyre 1971.

Hun ble den første kvinnelige partileder i Norge i Demokratiske sosialister i 1973. Berit Ås fulgte partiet videre inn i Sosialistisk Venstreparti i 1975, der hun ble SVs første leder. Berit Ås satt på Stortinget i perioden 1973 – 1977. Hun var også sentral i kvinnekuppet i Asker i 1971, da kvinner gjennom systematisk utnyttelse av valgordningen inntok kommunestyret med 27 av 47 representanter. Aksjonen ga gode resultater for barnehager og trafiksikkerhet i kommunen.

Professor

Berit Ås er professor emerita i sosialpsykologi. Hun har gjennom sin akademiske karriere knyttet forskningsresultatene til praktisk politikk. Kjønnforskjeller og ulykker var temaet for hennes første undersøkelser. Trafiksikkerhet og røykevaner var andre temaer Berit Ås arbeidet med både akademisk og i praktisk politikk. Allerede i 1967 foreslo hun tiltak mot røyking, men den gangen ble forslaget møtt med hoderysting.

Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Berit Ås har vært opptatt av mange viktige temaer som forsker; radioaktiv stråling og helse, klimaendringer, forurensning av vann og vannkonfliktene i verden er noen. Berit Ås har høstet anerkjennelse for sitt arbeid og er æresdoktor ved flere universiteter, har mottatt flere internasjonale priser og er ridder av 1. klasse av St. Olavs orden.

Verken akademiske eller politiske miljøer er ukjente med hersketeknikker. Berit Ås identifiserte en rekke hersketeknikker som spesielt kvinner ble utsatt for. Usynliggjøring, latterliggjøring, tilbakeholding av informasjon, fordømmelse uansett hva du gjør, påføring av skyld og skam var de viktigste. Det å løfte problemene opp i lyset har hjulpet mange til å finne mottrekk mot slik behandling. Men paradoksalt nok ser det ut til at også kvinner benytter disse teknikkene, når de er i posisjon til å utøve dem.

Kvinneaktivist

Berit Ås var med å stifte aksjonen Kvinner for fred, og hun skrev boken Håndbok i frigjøring i 1981. Den er oversatt til flere språk. Hun arbeidet lenge for et eget Kvinneuniversitet, som åpnet i 1983 på Løten i Hedmark. Siden har det kommet flere til. Berit Ås var også med å foreslå Grunnlovsfestet kjønnkvotering til Stortinget. Kvinners posisjon og forhold i samfunnet har alltid ligget hennes hjerte nært.

Stemmerettsjubileet

1 9 1 3 | 2 0 1 3

Anniken Scharning Huitfeldt (f. 1969)

har vært en markert politiker gjennom mange år. Hennes sterke sosiale og politiske engasjement for kvinners rettigheter både nasjonalt og internasjonalt har kommet til uttrykk gjennom utallige tillitsverv i politiske og offentlige utvalg fra ung alder. Dette arbeidet har også resultert i tre statsrådsposter, fra 2008-2013.

Om livet på Jessheim

Anniken Huitfeldt ble født i Bærum men tilbrakte de første årene i Sandnes. Anniken og familien flyttet deretter til Jessheim i 1975 og hun gikk på skole der. Hun var engasjert i elevrådet på barne- og ungdomsskolen og på videregående. Hun er i dag bosatt på Jessheim, er gift og har tre barn.

Studier og karriere

Parallelt med studier i statsvitenskap, historie og geografi og senere gjennom jobb har hun arbeidet seg opp som en markant kvinne i Arbeiderpartiet.

Fra åpningssermonien av festspillene i Bergen 2012. Foto: Thor Brødreskift

Kulturminister Anniken Huitfeldt mottar rapporten "En kunnskapsbasert kulturpolitikk" av utvalgsleder Jan Grund. Foto: Regjeringen.no.KUD/Wenche S. Nybo

Basar med Ann Helen Torstveit på Slettmark. Foto: Privat

Hun ble medlem av Ullensaker AUF i 1984, og var AUFs leder i perioden 1996 til 2000. Siden 2002 har hun vært medlem av sentralstyret i Arbeiderpartiet og ble valgt inn på Stortinget for Akershus i 2005. Hun har vært barne- og likestillingsminister (2008-2009), kultur-

minister (2009-2012) og siden 2012 Norges arbeidsminister.

Mangfoldsfokus

Anniken Huitfeldt er sterkt engasjert i mangfoldsperspektiver både nasjonalt og internasjonalt. Hun har jobbet som forsker i forskningsstiftelsen Fafo fra 2000-2005 og vært styremedlem i Redd Barna 2001-2005. Temaer som minoritetsutfordringer, barns rettigheter og samfunnets ansvar for å tilrettelegge for likhet og likeverd for alle, står sentralt i hennes arbeid. Hun er aktiv i Arbeiderpartiets mange internasjonale samarbeidsprosjekter med Norsk Folkehjelp. Et mål i flere av prosjektene har vært å få kvinner til å ta offentlige posisjoner.

Likestilling og muligheter

Huitfeldt er en kunnskapsrik dame som når frem med sine politiske budskap. Hun er opptatt av sosialpolitiske temaer. Johan Castberg, Norges første sosialminister i 1913, er en inspirasjonskilde. Han var opptatt av vanskelighetene for alenemødre og barn. Kvinnekamp handlet også den gang om barns rettigheter. En annet forbilde er tidligere justisminister Inger Louise Valle (1921-2006) som var uredd og gjorde et pionerarbeid for å sikre at straffedømte skulle klare å komme ut i samfunnet igjen.

Anniken Huitfeldt prioriterer selv tiden nøye i balansen mellom familie og politisk karriere, og mener det er en viktig samfunnsverdi at kvinner kan ha begge deler. Huitfeldt har i år fremmet forslag til endring av arbeidsmiljøloven som styrker rettighetene til arbeidstakere som ønsker større stillingsbrøker i den kvinne-dominerte pleie- og omsorgssektoren.

Anniken Huitfeldt har også bidratt til å utvide pappapermisjonen fra 6 til 14 uker. Hun påpeker at det ikke er genetisk betinget at norske kvinner føder flere barn og jobber mer enn ellers i Europa: det er en lang kamp for likestilling som har gjort det mulig.

Å HJELPE HVERANDRE

Vi som allerede har friheten og retten
til å velge vår egen skjebne,
må aldri et øyeblikk glemme
våre desperate søstre
som ikke har dette privilegiet.

Pam Brown (f. 1928)